

Kultura mira u (post)dejtonskoj Bosni i Hercegovini

Nerzuk Ćurak

Uoči napada Hamasa na Izrael, 07. 10. 2023. savjetnik predsjednika Joea Bidena **Jake Sullivan** objavio je tekst u *Foreign Affairsu*, *The Sources of American Power A Foreign Policy for a Changed World* sa viralnom rečenicom da je *Srednji Istok mirniji nego što je bio decenijama* (Indeed, although the Middle East remains beset with perennial challenges, the region is quieter than it has been for decades. (23:2023)

Časopis, samo što je krenuo u distribuciju, a Hamas je izveo svoj ubilački napad, primoravajući uredništvo respektabilnog magazina za vanjsku politiku, da bar na Internetu, povuče bruku koja je ostala u tiskanom izdanju kao svjedočanstvo da je većina analitičkih opservacija u našem megaluzbrzanom dobu, čak i od strane najupućenijih, tek presuđivanje prividu.

Ako bih, u sličnom tonu, iznio, gotovo aksiomatsko uvjerenje, da dejtonska država nikada nije bila mirnija, ili pak da nikada nije bila konfliktnija, hoće li me, može li me skorašnja budućnost koja počinje u ovom trenutku dok govorim, demantirati? Bilo na radost većine naših ljudi jer mir se konačno materijalizira kao ireverzibilan proces, potvrđujući ispravnost analitičke prosudbe da Bosna nikada nije bila mirnija, bilo na radost militarističkih nitkova, jer iza tridesetogodišnjeg mira, valja se sukob koji će kulminirati nekom strašnom ubilačkom gestom, dovoljnom da bilo koji autoritarni i opresivni režim iz zemlje i regije započne tiraniju osvete. Ima punog smisla postaviti pitanje koja nam je budućnost bliža.

Iako višedecenijski nestabilni mir ipak upućuje na dejtonski sporazum kao ugovor o miru, jer oružje organiziranih vojnih formacija miruje i u zemlji i oko nje, teško je labavu dejtonsku mirovnu formu tretirati kao mir u konačnici, kao apsolutnu sigurnost da tu, iza nekog ugla podijeljene zemlje, ne raste bosanskohercegovački bog Mars.

U Kantovom *Vječnom miru* prvi preliminarni član kao da se 230 godina poslije prvog objavljivanja odnosi baš na dejtonski sporazum: "Nijedan ugovor ne može se smatrati mirovnim, ako u sebi sadrži povod nekog budućeg rata." To ne znači da će do rata doći, ali da mirovni ugovor za Bosnu i Hercegovinu, iako se prostro našom zemljom kao moćna mirovna trajektorija, posjeduje klicu mogućeg nasilja, to nije uputno ignorirati, naročito kada se suočimo sa očigledno konfrontirajućim političkim zahtjevima suprotstavljenih političkih struktura od kojih nijedna nije realizirala ratni cilj a recentna geopolitička transformacija svijeta kao da ohrabruje nacionalističke i kleronacionalističke karteke ekonomske, političke, vojne i kulturne

moći da krenu u još jedan pokušaj destrukcije Bosne i Hercegovine. Njihova znanja su plitka, njihovo razumijevanje velike slike je provincijalno, pa mnoge znakove pored puta čitaju infantilno – došlo je naše vrijeme, vrijeme za naš Sudet, jedno pripajanje istočno, jedno pripajanje zapadno, a ono što ostane neka ostane kao višak koji se da prosperitetno kontrolirati, bilo ekonomskim ultimatumima, bilo zločinima; ko zna, možda i novim zločinima genocida, slično kao u Gazi, Sudanu, Mijanmaru, Srebrenici i drugim poljima narodne smrti. Došlo je vrijeme u kojem ovakvi iskazi nisu fikcionalizacija stvarnosti, već upozorenje o mrežama moći koje prizivaju stvarnost nacionalističke fikcionalizacije i poraz pluralne i jedinstvene Bosne i Hercegovine. Šta antibosanskohercegovačkoj paradigmi ide na ruku?

U prilog joj ide permanentna prisutnost rata kroz njegovo odsustvo i stalna odsutnost mira kroz njegovo prisustvo. Rat nije a jeste, mir jeste a nije. Ambivalentnost kao način produkcije mirovnog ugovora.

I tako, mi građani Bosne i Hercegovine, živimo svoju dualnu državu u kojoj trideset godina od okončanja nasilja, još se nismo odvažili na međusobno unutrašnje priznanje u kojemu nećemo biti imenovani pogrdnim imenima i epitetima zla, i koje će zaustaviti višestoljetne matrice kulturnog nasilja.

Vrijeme je da živimo kulturni mir. Mir u kome neće biti Vlaha, Turaka, balija, lažnih vjera, lukavih Latina, sapuna i parfema i to sa najviših mjesta moći, nego mir u kojemu će trijumfirati bosanskohercegovačka spirala pluralnosti, spirala čiji će različiti dijelovi tvoriti momenat jedinstva. Razlika kao momenat jedinstva a ne kao isforsirani momenat podjele. Kako do toga doći?

Tako što ćemo priznati sami sebi, na svakoj strani svih naših rijeka, da je naša najizvjesnija budućnost ipak ona opterećena Dejtonom. Sve druge mogućnosti, barem u povijesti kratkog trajanja, samo su magline, bilo nacionalističke, bilo građanske provinijencije, jer maše stvarnost, doprinoseći daljem koprcanju u trajnom prezentu, umjesto da pokušamo unutar okvira koji je proizveo minimalni mir, širiti područje mirovne borbe za bolju Bosnu i Hercegovinu, na korist svih naših ljudi.

Ovako kako smo generalno djelovali prethodnih decenija, sa odvratnim strategijama dogovorenih politika neprijateljstva, a koje se ne mogu vječno kontrolirati, izmičemo strijeli vremena.

Strijela vremena okrenuta je budućnosti, koja će, za razliku od prošlosti, sigurno doći. No, kako smo tokom dvadeset prvog stoljeća zaustavili Dejton u njegovoj integrativnoj snazi i omogućili latentni trijumf neostvarivog dezintegrizma, vrijeme je potrošeno na bitku za i protiv Dejtona pri čemu oni koji su protiv Dejtona govore da su Za, a oni koji su za Dejton govore da su Protiv.

Tako je izgubljena budućnost i proizvedeno statično vrijeme bez strijele vremena. Naime, vrijeme u dejtonskoj Bosni i Hercegovini je kružno, ono ne napreduje izvan nerješive kvadrature kruga, jer dominantnim politikama ne treba vrijeme. Dominantnim politikama najbolje je kad vrijeme stoji, kada je ključna jedinica vremena organizirana kilavost u proizvodnji zakona što svakodnevno vidimo u parlamentima naše umorene zemlje.

Dakle, okamenjene strukture moći ne dozvoljavaju budućnost, ne dozvoljavaju novi razmahani logos u kojem ćemo konačno i unutar politike i unutar antipolitičkog aktiviteta započeti dijaloge, trijaloge i kvadriloge o međusobnom priznanju koje gradi državu kao servis ljudi a ne kao zatočenicu mitova i korupcije.

Otvorimo stoga niz "gradilišta građanskosti", u kojima dejtonska politička instalacija neće biti prepreka i alibi za neotvaranje jednih prema drugima. U kojima međunarodna zajednica sa svojom surovom podrškom etnonacionalistima od Kutiljera do danas, nije dozvolila političku reprezentaciju izvan arhaične troglavosti. A onda izvan politike ta ista međunarodna zajednica podržava u značajnoj mjeri civilno društvo koje je protiv tih etnonacionalističkih politika. Možda je znanost najmanje od svih instrumenata racionalizirane civilnosti uradila na proizvodnji bosanskohercegovačkog logosa nade pa je to zadatak za sve nas, da se prestanemo koprcati među istomišljenicima. To znači prestati se obazirati na limite Dejtona i naprosto živjeti.

Zašto?

Život u Dejtoniji ima dvije dimenzije. Jednu zovem "dejtonska svakodnevica" (*daily life*) koja se odnosi na rutinsko preživljavanje bijede, na goli život i tešku borbu za pristojnu egzistenciju građanskog mnoštva; drugu dimenziju zovem "dejtonski svakodnevni život" (*everyday life*) koji se, za razliku od dejtonske svakodnevne, odigrava u zoni političkog, u kojoj se rutinski zaboravlja rutina dejtonske bijede kao svakodnevne koja se događa nekom drugom, onom drugom za čije se apstraktne nacionalne interese navodno bore političke strukture zemlje što žive svoj život izvan dejtonske svakodnevne, u ugodnoj zoni dejtonskog svakodnevnog života, odlijepljenog od svakodnevne *homo sacera*. **(Dobar primjer za ovaj „dejtonski svakodnevni život“ je slika koja mi se vraća godinama. Prije nekoliko godina tadašnji ambasador Japana u BiH vraćao se službenim autom iz Mostara i naletio na gužvu koju su izazvali pripadnici „dejtonskog svakodnevnog života“. Čini mi se da je bio četvrtak i političari su hrlili nazad iz Sarajeva, sa morem službenih automobila, sa upaljenim rotacionim svjetlima i napravljena je neopisiva gužva koja je jako iznervirala ambasadora iz zemlje izlazećeg sunca koji je bio toliko ljut da je po dolasku u Sarajevo zakazao pres konferenciju kako bi se taj predstavnik jedne od najbogatijih zemalja svijeta**

požalio na te strašne privilegije koje imaju političari u BiH, vozeći pod rotacionim svjetlima, pa makar bili u hijerarhiji vlasti pomoćnik pomoćnika zamjenika ministra. Sjećam se tog nastupa i rezignacije- pa mi toliko novca dajemo BiH, a u Japanu pravo na službeno auto i rotaciona svjetla imaju samo car i premijer! Eto, to je neoprostivo otuđenje dejtonske političke klase. Nijedna politička organizacija neće ni da razmotri moj zahtjev da se donese zakon u maloj, siromašnoj BiH o ukidanju državnih voznih parkova, o redukciji hiljada automobila na sedam auta: za Predsjedništvo države, Skupštinu BiH, Vijeće ministara, entitetske skupštine i entitetske premijere. Uvjeren sam da ona politička stranka koja ovo eventualno uradi kao dio svog političkog programa u bliskoj budućnosti, ali ne polovično, nego trajno i zakonski uvjerljivo, može osvojiti puno glasova dejtonskog plebsa, može stvoriti socijalne uvjete za konstituciju stvarne prekoentitetske vlasti.)

Taj svakodnevni život političke klase, odlijepljen od stvarnosti je stvarni treći entitet u kojemu vrijeme stoji i jedini cilj dominantne političke oligarhije je da vrijeme stoji. Smisao progressa je borba protiv ovog trećeg entiteta i poništavanje duboke egzistencijalne razlike između svakodnevnice pauperiziranog mnoštva i svakodnevnog, radikalno otuđenog života političkog kartela.

Pjesnik bi rekao *budućnost je tu, samo je treba prepoznati i izdvojiti*. Ne možemo je prepoznati, jer živimo u kružnom vremenu. Iz kruga se mora izaći, radoznalost da ponovo upoznamo svoje Srbe, Hrvate, Bošnjake..., svoje povijesne komšije, je energija koja nedostaje kao brana u probuđenom dobu globalnog postfašizma. Moramo ponovo krenuti u susret jedni drugima, moramo stvarati uvjete da na ovakvim velikim konferencijama imamo što više naših kolega iz svih dijelova Bosne i Hercegovine. Još smo daleko od tog cilja, jer strah i egzistencijalne ucjene su najveći saveznik kružnog vremena i višedecenijskog mirovanja u lažnom kretanju.

Nažalost, kako se navodno udaljavamo od 21.11.1995., kako se odmičemo od rata, nada da će ljudi biti bolji, da će sve više voljeti svoju zemlju, da će biti zbiljski građani te zemlje, da će ustavotvorci poštovati svoj Ustav – to je sve gore i gore...

Ono gdje sam ipak optimista:

Bosna i Hercegovina naprosto je jača od svega onoga što joj žele njeni nacionalisti, jer je puno više od zbira svojih etnonacionalističkih politika. Naprosto, to je tako. A *tako* je teško izmjeriti. *Tako*, naprosto, egzistira.

Spustite se do dejtonske svakodnevnice i osjetite, uprkos zlotvorima, *to tako*: od Mostara do Trebinja, od Brčkog do Orašja, od Banjaluke do Tuzle, od Sarajeva do Istočnog Sarajeva: gostoprimstvo, prekoentitetsku etnonacionalnu solidarnost, dobrodušnost, duhovitost, vjeru u male stvari... . A možda se svijet, nakon velikih geopolitičkih previranja, vrati malim stvarima.

Uvjeren sam da se toga ne treba odricati, da su to znakovi svakodnevnice koji su dugog trajanja i koji u konačnici mogu dobiti i političku legitimaciju. To je budućnost neopterećena Dejtonom. *To tako*. I nadam se da neću poput Jake-a Sullivana morati u nekom sutra zaustavljati *Reuters*, poražen pred globalnim trijumfom neofašističke internacionale koja, uz podršku malih fašista iz naših sokaka, na razne načine pokušava uništiti naše *tako*. A ono je jako poput zemlje za koju smo pupčanom vrpcom vezani.